

DRUŠTVO IGOR ZABEL ZA KULTURO IN TEORIJU

Umetnost kot angažma

Mednarodna konferenca

Sobota, 7. december 2013

Muzej sodobne umetnosti Metelkova, Maistrova 3, Ljubljana

Od 9.30 do 17.30, dogodek bo potekal v angleškem jeziku.

Predavatelji: Keti Čukrov/Chukhrov (Moskva), Miklavž Komelj (Ljubljana), Hito Steyerl (Berlin), Ravi Sundaram (New Delhi), Raluca Voinea (Bukarešta)

Konferenco organizira Društvo Igor Zabel za kulturo in teorijo v sodelovanju z Moderno galerijo in s podporo ERSTE sklada.

Predavatelji in povzetki

Keti Chukhrov: Nič umetnosti, brez odprave umetnosti

Dihotomija med angažirano in avtonomno umetnostjo je ohranjala vitalnost, dokler so bile za sodobno umetnost veljavne avantgardne teorije. Tako *apriorno* vitalnost avantgard je pogojevalo prepričanje o neposredovanem političnem in družbenem učinkovanju umetnosti, o zmožnosti obeh sfer – političnega aktivizma in umetniške prakse –, da delujeta kot politična agenta. To stališče je bilo utemeljeno: estetske avantgarde so veljale za neločljive od političnih. Toda od konca osemdesetih let 20. stoletja je ideja o učinkovanju umetnosti na družbeno sfero postopoma postajala namišljena. Dandanes so sodobna umetnost in njene ustanove v krizi, saj so spoznale, da njihova politična moč izginja. Po drugi strani pa je svojo vitalnost izgubil tudi neprebavljivi modernistični objekt – takih objektov ne delajo več, po minimalizmu in konceptualizmu niso več mogoči.

Medtem se družbeni inženiring pogosto precej učinkoviteje vrši v okviru kognitivnega kapitalizma kot v umetnosti, tako da so emancipacijske intervencije angažirane umetnosti – z njeno gorečo antikapitalistično retoriko – le njegov sestavni del. Sodobna umetnost v obeh svojih oblikah, angažirani in avtonomi, torej morda mora razkrivati in se celo truditi za lastno kapitalistično nezavedno in razglasiti svoj konec, kot je Hegel nekoč razglasil konec umetnosti. To bi potem znova vzpostavilo teren brez vsake umetnosti. Vendar pri tem ne bi šlo več za kvaziavantgardno odpravo umetnosti, temveč prej za samozavračanje nekega instituta. Vprašanje se torej glasi: kakšen naj bi bil ta teren z nič umetnosti?

Keti Chukhrov je umetnostna teoretičarka in filozofinja. Ima doktorat iz primerjalne književnosti in doktorsko habilitacijo iz filozofije. Je izredna profesorica na Oddelku za umetnostno teorijo in kulturne študije na Ruski državni humanistični univerzi in vodja teoretskega oddelka v Nacionalnem centru za sodobno umetnost. Od leta 2003 je aktivna v uredniškem odboru *Moscow Art Magazine*. Je avtorica številnih člankov s področja umetnostne teorije, kulture, politike in filozofije, objavljenih v različnih revijah, med drugim v *Afterall*, *Artforum*, *Brumaria*, *documenta magazine*, *e-flux journal*, *New Literary Review* in *Springerin*. Njena knjižna dela vključujejo: *To Be – To Perform. "Theatre" in Philosophical Criticism of Art* (2011); *Pound & £* (1999); in dva zvezka dramske poezije: *Just Humans* (2010) in *War of Quantities* (2004). Živi in dela v Moskvi.

Miklavž Komelj: Tekst kot eksplozija: *Antifona* Djune Barnes

Naslov konference *Umetnost kot angažma* lahko beremo tudi kot izhodišče za kritiko pojma "angažirana umetnost". Matej Bor, avtor knjige *Previharimo viharje*, prve zbirke revolucionarne poezije, ki je nastala v okviru jugoslovanskega partizanskega gibanja med 2. svetovno vojno, je o tem pojmu izjavil naslednje: "Vendar, ali so bili moji 'Viharji' sploh angažirana poezija. Po mojem so bili eksplozija." V tem smislu bom v svojem prispevku razmišljal o nekem drugem besedilu, povezanem z 2. svetovno vojno, ki je bilo nekajkrat opisano kot eksplozija (jedrska eksplozija v jeziku, kot je dejal T. S. Eliot), čeprav na popolnoma drugačen način: tega besedila se je prijel sloves, da je skrajno obskuren, neberljiv in "aristokratski". Drama *Antifona* Djune Barnes (1958, revidirana različica 1962), ki stilsko spominja na elizabetinski-jakobovski govor, pripoveduje o družini, ki se ob začetku 2. svetovne vojne zbere v gotskih razvalinah: osebe se soočajo druga z drugo in s svojimi skrivnimi fantazijami. Nekatere interpretacije so ponudile branje te igre kot kritiko patriarhalne ideologije in fašizma – vendar niso bile dovolj radikalne. Podrobnejše branje te drame nam razkrije, da v njej patriarhalno in fašistoidno nasilje izhaja prav iz strategij domnevne osvoboditve in subverzivnosti (utopični projekt pokojnega Titusa Higbyja Hobbsa), ki zaradi tega, ker ne prepričujejo fantazmatskega okvirja, v katerem se projekt "osvobajanja" odvija, reproducirajo ideologijo, ki jo poskušajo spodkopati. Da bi se izognila takemu reproduciranju zatiralske ideologije, predlaga Djuna Barnes premislek o razmerju med jezikom in ekonomijo. Politična gesta, ki jo ponuja ta drama, je: ostati soočen s "skrajnim poldnevnikom in vzporednikom", da se tako razkrije radikalna kontingentnost vsake nujnosti.

Miklavž Komelj je umetnostni zgodovinar, pesnik in prevajalec iz Ljubljane. Objavil je sedem pesniških zbirk, knjigo esejev z naslovom *Nujnost poezije* (2010) in razpravo o partizanski umetnosti med drugo svetovno vojno *Kako misliti partizansko umetnost?* (2009). Objavil je tudi slovenske prevode del Fernanda Pessoa (2003, 2007), Piera Paola Pasolinija (2005, 2007) in Césarja Valleja (2011).

Hito Steyerl: Pravila angažmaja. Katera so umetniška pravila angažmaja?

V filmih in esejih **Hito Steyerl** je digitalna podoba izhodišče za vstop v svet, v katerem se politika zaslepljevanja kaže kot kolektivna želja. Drugače rečeno, če se vojna, genocid, tokovi kapitala, digitalne razbitine in razredni boj vedno deloma kažejo znotraj podob, ne gre več za virtualno, pač pa za begajočo in morebiti neznano konkretnost, ki jo šele začenjamo razumeti. Svet podob, nas opominja Hito Steyerl, danes še zdaleč ni enoličen. In paradokсно, njegovo etiko morda lahko najdevamo prav v njegovih najbolj ničvrednih in izpraznjenih pegah. Prav tam se namreč oblike sprostijo in to, kar je v celoti nevideno in nerazpoznavno, se s svetlobno hitrostjo poigrava s političnimi projekti. Tam se spektakel in revščina stapljata, nato cepita in potem plešeta.

Ravi Sundaram: Umetnost, vizualna politika in izziv postkolonialnega dogodka

Navedbi "postkolonialnega" na 11. Documenti (2002, umetniški vodja Okwui Enwezor) je sledilo obdobje, v katerem so umetniške prakse iz Azije, Afrike in Latinske Amerike postale vidnejše. Okrepljene z novimi produkcijskimi infrastrukturami so se umetniške prakse prekrile s politično-vizualno navzočnostjo nevladnega sektorja. Desetletje pozneje so pred postkolonialno umetnostjo večji politični izzivi kot kadarkoli. Sooča se s krhkimi suverenostmi, z medijskimi spektakli in neredom globalno mediatiziranih dogodkov po vpeljavi Spleta 2.0. Postkolonialna praksa se danes sooča z novo motečo dramaturgijo vizualne politike. Govoril bom o izzivih, ki jih umetniški praksi postavlja estetika, ki jo poganjajo družbeni mediji. Ta je še zlasti močna v postkolonialnih svetovih, kjer je prenosni telefon glavno orodje za proizvodjanje podob/videov v rokah mnogih. V svoji predstavitvi se bom posvetil optično-političnemu registru tega področja in ga primerjal z zahtevami novih mediatiziranih dogodkov od Sirije do Indije.

Ravi Sundaram je višji znanstveni sodelavec na Centru za preučevanje družb v razvoju (CSDS) v Delhiju, kjer je leta 2000 soustanovil programsko platformo Sarai. Je sourednik zbirke *Sarai Reader*, ki vključuje tematske izdaje *The Public Domain* (2001), *The Cities of Everyday Life* (2002), *Shaping Technologies* (2003), *Crisis Media* (2004) in *Frontiers* (2007), ter avtor knjig *Pirate Modernity: Media Urbanism in Delhi* (Routledge, London 2009) in *No Limits: Media Studies from*

India (Oxford University Press, 2013). Njegovi eseji so bili prevedeni v različne jezike v Indiji, Aziji in Evropi. Njegovo trenutno raziskovalno področje je urbani strah po medijski modernosti. Je gostujoči profesor na Šoli za arhitekturo in planiranje v Delhiju, Univerzi Princeton, Univerzi Johnsa Hopkinsa, Michiganski univerzi v Ann Arbor in Oxfordski univerzi.

Raluca Voinea: Druge besede za angažma?

Katere so druge besede za angažma? Velikodušnost, predanost, skromnost, konsistentnost, poštenost, brez strateškega razmišljanja, zanos, iskrenost, upanje, humor, naivnost, neusahljiva sposobnost za povsem nove začetke vsak dan. Koliko umetnikov ali kulturnih delavcev zares najdemo z vsemi temi lastnostmi? Dandanes bi to vprašanje najbrž lahko veljalo za vse človeštvo – razen tistih, ki imajo določene bolezni/pomanjkljivosti, zaradi katerih so le delno povezani z resničnostjo.

Je to, da si angažiran, danes sploh še važno? Govorimo o odpravi mej, relativnosti zakonov, nerelevantnosti in zatiranju tradicij, množvu mitov in ritualov, poliamoriji ... Predanost tradicionalnim vrednotam (večinoma v navezavi s patriarhalnimi in kolonialnimi družbami, a ne izključno) gotovo sploh ni vredna omembe. Ko govorimo o angažirani umetnosti, navadno pomislimo na pravičnost, enake možnosti, dostojanstvo – sklop splošno priznanih vrednot, vse manj upoštevanih v javnih politikah in privatnih ekonomijah po vsem svetu. Kaj lahko v resnici storijo umetniki, če naj sledijo tem vrednotam? Lahko izpostavljajo nepravčnosti, prikazujejo protislovja, opredeljujejo licemerstva, kritizirajo in si zamišljajo nekaj boljšega. Ali morajo biti za kaj takega umetniki? Ali lahko to s pomočjo umetniških sredstev počnejo enako tehtno kot socialni delavci, doktorji, zgodovinarji, psihoterapevti ali kemiki? Zakaj so umetniki še naprej pod tako močnim pritiskom in zakaj se od njih tako zelo pričakuje, da bodo angažirani? So v resnici tako močni?

Predstavila bom nekaj primerov umetnosti v Romuniji, za katere menim, da so angažirani po različnih normativih, v različnih kontekstih in glede na to, kdo jih presoja – primeri, s pomočjo katerih opravičujem svojo obsesijo, da še naprej ostajam in delam tukaj.

Na koncu predstavitve – a ne nujno v navezavi z njo – bom ponudila konkreten predlog za naprej. Doslej sem o njem govorila le zasebno z nekaj prijatelji. Nihče mu ni odrekel legitimnosti.

Raluca Voinea je umetnostna kritičarka in kustosinja iz Bukarešte. Od leta 2012 je sodirektorica združenja tranzit.ro, ki je del mreže tranzit.org. Pred nedavnim je bila kustosinja razstav *We Were So Few and So Many of Us Are Left / Anca Benera & Arnold Estefan* in *Km. 0. Representations and Repetitions of the University Square* v Bukarešti. Je kustosinja projekta *Nematerialna retrospektiva Beneškega bienala* umetnikov Alexandre Pirici in Manuela Pelmuşa v romunskem paviljonu na 55. Beneškem bienalu. Od leta 2008 je sourednica revije *IDEA Arts + Society*, ki izhaja v Cluju v Romuniji. Zlasti se posveča preučevanju načinov, na katere sodobna umetniška praksa in umetniško raziskovanje pospešujeta naše splošno dožemanje družbenega in političnega. Leta 2010 je prejela delovno štipendijo Društva Igor Zabel za kulturo in teorijo.